

Tomáš Duběda, David Mraček, Vanda Obdržálková (2018) Překlad do nemateršského jazyka: Fakta, otázky, perspektivy. Praha: Karolinum

V roku 2018 vyšla odborne relevantná monografia s názvom *Překlad do nemateršského jazyka* od autorov Tomáša Dubědu, Davida Mračka a Vandy Obdržálkovej. Autori sa venujú téme prekladu do cudzieho jazyka, čiže forme prekladu, ktorá stojí v priamej opozícii s jedným zo základných odporúčaní pre prekladateľov, ktorým je, že by mali prekladať do svojho rodného jazyka.

Každý, kto sa s prekladom stretol aspoň okrajovo, však vie, že takéto odporúčanie je prinajlepšom ideálnym stavom, hlavne v menších kultúrach a trhoch. Takýto stav však hraničí s utópiou a je prakticky nedosiahnuteľný. Ako autori spomínajú v úvode, preklad do nematerinského jazyka existoval od nepamäti. I dnes sa s prekladom do cudzieho jazyka stretávame bežne a v každodenných situáciách – či už v krajinách, kde je kvôli minoritnému jazyku praktickejšie využiť rozšírenejší jazyk a tak sa preklady realizujú práve smerom do tohto rozšíreného, no cudzieho jazyka – ale i v iných krajinách, kde takáto situácia nenastáva, no z rôznych iných dôvodov vznikajú preklady do nematerinského jazyka v oblastiach administratívy, marketingu, či dokonca beletrie.

Autori správne podotýkajú, že v zahraničí sa tejto problematike venuje mnoho autorov, no v českom (a dovoľm si tvrdiť, že aj v slovenskom) kontexte sa doteraz kládol dôraz na preklad do materinského jazyka. Väčšina výskumov i teórie sa teda sústreďuje na túto oblasť, kým preklad do nematerinského jazyka zostáva akýmsi nutným zlom. Ignorovanie očividného trendu a bagatelizovanie prekladu do cudzieho jazyka však viedli k vzniku bielych miest v translatológii a translatologickom výskume. Recenzovaná monografia správne identifikuje túto problematiku a kladie si za cieľ tieto biele miesta zaplniť.

Monografia pozostáva zo siedmich kapitol. V prvej kapitole sa autori venujú histórii prekladu do nematerinského jazyka, terminológii, ktorá sa k nemu viaže, a súčasnému stavu tohto typu prekladu. Tento druh prekladu pomenováva viacero jazykov, čo sa odzrkadlilo na vzniku rôznych termínov ako napríklad španielsky termín vo význame *preklad do jazyka B* či *jazyka C*, kým *jazyk A* označuje materinský jazyk. V angloamerickom kontexte sa objavujú termíny ako *translation into the second language* či *translation into a non-mother tongue*. Autori správne poukazujú na trend označovať tento preklad ako *L1 a L2 translation*, kým jazyk 1 a jazyk 2 nemusia nutne označovať materinský a cudzí jazyk v tomto poradí – jazyk 1 môže byť naopak ten, v ktorom sa prekladateľ vyjadruje plynulejšie, jasnejšie a presnejšie. Autori v úvode prvej kapitoly tiež poskytujú čitateľovi prehľad o histórii a súčasnom stave prekladu do nematerinského jazyka. Podkapitola o nematerinskom jazyku ako o predmete translatologického výskumu dáva prehľad o problematike z hľadiska výskumu. Tento prehľad je nápomocný všetkým, ktorí by sa radi o problematike dozvedeli viac aj v kontexte ďalších jazykov. Súčasný výskum sa tejto oblasti venuje hlavne ako odozva na dosiaľ ignorovanú problematiku. Z českého a slovenského kontextu autori spomínajú Romana Lička, ktorý zmapoval stav prekladu do nematerinského jazyka na slovenskom prekladateľskom trhu; Tomáša Svobodu, ktorý sa tematike venoval v rámci prieskumu českého prekladateľského trhu; Patricia Cornessa, ktorý z pohľadu rodeného hovoriaceho analyzuje štylistickú adekvátnosť prekladov nerođených hovoriacich do anglického jazyka; a Miroslava Poštu, ktorý sa zaoberá mierou

explicitnosti češtiny a angličtiny. Španielčine sa venovala Jana Králová s cieľom kvantitatívne analyzovať syntax paralelných textov. Autori uvádzajú aj niekoľko záverečných prác či zahraničných diel, ktoré spolu s publikáciami vyššie uvedených autorov poskytujú dôležitý prehľad o situácii výskumu prekladu do nematerinského jazyka. Mnohé z týchto výskumov sa realizovali až po roku 2000, čo opäť nasvedčuje, že ide o relatívne mladú oblasť výskumu.

Keďže cieľom monografie je získať empirické dáta o preklade do nematerinského jazyka, druhá kapitola poskytuje čitateľovi východiská a metodiku výskumu, ktorý autori za účelom tohto cieľu realizovali. Autori posudzovali francúzsky a anglický jazyk na základe prekladov dvoch typov textov (právny a propagačný) v rozsahu jednej normostrany. Autori pracovali so skupinou 40 prekladateľov, z ktorých polovicu tvorili pokročilí študenti prekladateľstva a polovicu profesionáli. V oboch skupinách boli rovným dielom zastúpené oba cudzie jazyky (EN a FR). Keďže každý prekladateľ prekladal dva typy textov z materinského a tiež aj z nematerinského jazyka, zhotovených bolo spolu 160 prekladov. Prekladatelia tiež vyplňali dotazník o svojich postojoch k prekladu do nematerinského jazyka a o skúsenostiach s týmto druhom prekladu. Autorom monografie sa tak podarilo na analýzu získať dáta kvalitatívneho aj kvantitatívneho charakteru. Získané dáta a prepracovaná metodika poskytujú stabilný základ pre úspešný výskum, hoci autori skromne uznávajú, že reprezentatívnosť vzorky nie je dostačujúca na to, aby sa výsledky vzťahovali na celú prekladateľskú komunitu. Napriek tomu si dovoľím súhlasiť s názorom, že prezentovaný výskum predstavuje oveľa viac, než iba akúsi sondu alebo prieskum problematiky a z priesečníka kvantitatívnych a kvalitatívnych dát je možné vyvodiť relevantné závery.

V tretej kapitole autori analyzujú odpovede z dotazníka, ktorý vyplňali prekladatelia uvedených 160 textov. Vyvodené závery sú pozoruhodné: preklad do nematerinského jazyka je bežný, no považovaný vo všeobecnosti za náročnejší ako preklad opačným smerom. Náročnosť však nemá vplyv na obľúbenosť, keďže náročnosť sa odvíja skôr od typu textu. Položka ceny za preklad do nematerinského jazyka je veľmi zaujímavá, keďže prekladatelia uviedli, že si zaň účtujú vyššiu cenu. V porovnaní s inými výskumami uskutočnenými v Česku, ide skôr o opačný trend, hoci na Slovensku, v Maďarsku a v Poľsku si prekladatelia účtujú tiež vyššiu sadzbu. Môžeme iba predpokladať, aké dôvody vedú k vyššej cene v prípade prekladu do nematerinského jazyka, no logicky vyplýva, že si prekladatelia uvedomujú väčšiu náročnosť tohto druhu prekladu, ktorá sa odzrkadľuje aj na cene. Zároveň je možné, že príplatek je v niektorých prípadoch použitý na platbu rodenému hovoriacemu za korektúru prekladu, ako sa napríklad vyjadril jeden z oslovených prekladateľov.

Štvrtá kapitola monografie obsahuje hodnotenie kvality prekladu do nematerinského jazyka. Autori odpovedajú na niekoľko otázok na základe smeru prekladu, cudzieho jazyka, typu textu a skúseností prekladateľa. Neprekvapivo zisťujú, že preklad do materinského jazyka je kvalitnejší ako preklad do nematerinského. Kvalitu prekladu do nematerinského jazyka ovplyvňuje aj typ textu – je totiž nižšia pri propagačných textoch, čo je zaujímavé, pretože naznačuje, že prekladateľom sa jednoduchšie učí štruktúra formálnych textov ako kreativita v cudzom jazyku. Pozoruhodné je zistenie o kvalite prekladu profesionálov a študentov. Táto kvalita je pri preklade do cudzieho jazyka rovnaká pri oboch skupinách prekladateľov. Autori sa komplexne venovali aj ďalším otázkam, ako

kvalite prekladu do francúzštiny v porovnaní s prekladom do angličtiny, či sebareflexii prekladateľov.

V nasledujúcich dvoch kapitolách autori detailne analyzujú oba typy prekladov – právny preklad a propagačný preklad. Poskytujú prehľad kvality prekladov u profesionálov i študentov v oboch jazykoch, francúzskom i anglickom. Nájdeme tu detailné porovnanie originálu i prekladu, navrhované riešenia, najčastejšie chyby a ich kategorizáciu a analýzu.

V poslednej kapitole sa autori venujú prekladu do nematerinského jazyka a úlohe rodeného hovoriaceho v procese takéhoto prekladu. Na základe niekoľkých výskumov sa totiž zistilo, že rodení hovoriaci sú súčasťou prekladu do cudzieho jazyka, a to už v akejkoľvek fáze procesu prekladu – ako korektori a editori finálneho prekladu či poradcovia počas prekladu. Autori monografie zisťovali, či českí prekladatelia využívajú v procese prekladu rodených hovoriacich. Zistili, že áno, hoci predovšetkým na lexikálnej úrovni. Rodení hovoriaci pracujú aj ako korektori finálnych textov, čo však často ovplyvňuje cenu prekladu smerom nahor. Podkapitola o roli rodených hovoriacich angličtiny a francúzštiny z ich vlastného pohľadu objasňuje, ako rodení hovoriaci vnímajú preklad do nematerinského jazyka, čo si o ňom myslia a prečo často neradi vykonávajú korektúry týchto prekladov. Je zaujímavé, že mnohým z nich sa nepáči prax prekladu do nematerinského jazyka, pretože majú negatívne skúsenosti s jeho kvalitou. Ak už k tejto praxi dochádza, rodení hovoriaci sú skôr za to, aby sa prekladali informatívne texty, ktoré nie sú určené na ďalšie šírenie. Vysvitlo tiež, že korektúry nie sú v oblube oslovených rodených hovoriacich, pretože ide o náročný a často nepríjemný proces.

Monografiu hodnotím ako veľmi prínosné dielo, ktoré obohatí nielen českú, ale i slovenskú, a dovoľím si tvrdiť, že i zahraničnú translatológiu. Štruktúra a logická nadväznosť publikácie umožňujú doslova príjemné čítanie. Výskumom často zanedbávaná tematika obsahuje mnoho otázok, ktoré autori úspešne zodpovedali. Metodika a rozsah diela sú pozoruhodné a je zrejme, že autori pracovali systematicky a s prehľadom. Hoci je skúmaná vzorka menšia, túto skutočnosť vyrovnáva dôsledné spracovanie získaných dát. V budúcnosti je možné výskum opakovať aj na vzorke viacerých/vyššieho počtu jazykov a zistiť, či získané závery platia aj pri iných podmienkach. Monografiu odporúčam všetkým, ktorí sa translatológii venujú či už ako prekladatelia, pedagógovia, študenti či výskumníci. Je nesporne využiteľná pri výučbe praxeológie prekladu, no zároveň je zaujímavým zdrojom informácií aj pre prekladateľov, a rovnako aj pre tých, ktorých zaujíma sociológia prekladu a sociologický výskum.

Mgr. Barbora Vinczeová, PhD.

Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta,

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

barbora.vinczeova@umb.sk

<https://doi.org/10.14712/24646830.2020.14>